

บทที่ 2

นวนิยายอิงพุทธศาสนา : ความหมาย และประวัติความเป็นมา

2.1 ความหมายของนวนิยายอิงพุทธศาสนา

นวนิยายอิงพุทธศาสนา คือ นวนิยายที่ประกอบด้วยโครงสร้างตามแบบของนวนิยายทุกประการ ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่อง (Plot) เนื้อเรื่อง (Story) แก่นเรื่อง (Theme) ตัวละคร (Character) และการจบเรื่อง (Ending) แต่ส่วนที่แตกต่างไปจากนวนิยายโดยทั่วไปคือ การนำเสนอหลักคำสอนทางพุทธศาสนาลงในเนื้อเรื่องตามโอกาสหรือจังหวะที่ผู้เขียนเห็นว่าเหมาะสม ประเด็นการนำหลักธรรมมาสอดแทรกลงในเนื้อเรื่องของนวนิยาย จะเป็นจุดกระทบใจให้ผู้อ่านระลึกถึงความดีงาม และศีลธรรม ในขณะที่อ่านนั้น ซึ่งเป็นไปตามความมุ่งหมายของผู้เขียนที่ต้องการให้หลักคำสอนแทรกซึมเข้าไปสู่จิตใจของผู้อ่านได้อย่างที่ไม่ต้องรู้สึกฝืนว่าตนเองกำลังถูกบังคับให้รับรู้ในเรื่องที่ไม่ต้องการจะรู้ เหมือนกับที่วศินกล่าวไว้ว่าคนส่วนใหญ่ชอบรับประทานยาหวานมากกว่ายาขม หนังสือที่ขม ๆ, จริงอยู่เนื้อแท้แล้วมันมีคุณค่ามากเหลือเกิน, คนจึงนิยมอ่านน้อย¹ นวนิยายอิงหลักธรรม และทรรศนะชีวิตนั้นก็ยังมีลักษณะคล้ายยาซึ่งมีคุณภาพในการบำบัดโรค แต่ฉาบทาด้วยความหวานเพียงเพื่อให้บุคคลผู้ยังไม่ต่อศาสนารับได้โดยสะดวกเท่านั้น²

จากการศึกษาทำให้สามารถนิยามความหมายของคำว่า “นวนิยายอิงพุทธศาสนา” ได้ว่า นวนิยายอิงพุทธศาสนา คือ “นวนิยายที่มีเนื้อหาสาระเน้นในเรื่องของการสอนศีลธรรมเพื่อให้อ่านได้รับรู้หลักคำสอนอันดีงามของพุทธศาสนา”

2.2 ประวัติความเป็นมาของนวนิยายอิงพุทธศาสนา

นวนิยายอิงพุทธศาสนามีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานนับตั้งแต่การเกิดขึ้นของนวนิยายไทยเรื่องแรกคือเรื่อง ความพยายาบท ซึ่ง “แม่วัน” (พระยาสุรินทรราชา) แปลมาจากนวนิยายเรื่อง Vendetta ของ Marie Corelli เมื่อปี พ.ศ. 2443 เป็นการเริ่มต้นที่นวนิยายแปล ต่อจากนั้น หลวงวิลาศปริวัตร (ครูเหล็กม) ได้เขียนนวนิยายไทยขึ้นเองบ้าง คือเรื่องความไม่พยายาบทเนื้อหาตรงข้ามกับเรื่องความพยายาบทโดยที่ลักษณะเด่นของเรื่องคือการที่ผู้เขียนได้แทรกคติธรรมพุทธศาสนาที่ว่า

¹ วศิน อินทสระ, แสงเทียน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2507), หน้า 21.

² วศิน อินทสระ, ภาพจำลองชีวิต (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2520), หน้า พิเศษ ก-ข.

“เวรข้อมระงับด้วยการไม่จองเวร”³ จึงเห็นได้ว่าแนวคิดพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการกำหนดแนวคิดของนวนิยายเรื่องแรกของไทยที่เขียนโดยนักเขียนของไทยเอง

ถือได้ว่านวนิยายอิงพุทธศาสนาเกิดขึ้น นับตั้งแต่การที่เสฐียรโกเศศและนาคประทีปได้แปลนวนิยายเรื่องกามนิตและตีพิมพ์ครั้งแรกในปีพ.ศ. 2473 ซึ่งนวนิยายเรื่องนี้แปลมาจากหนังสือต่างประเทศชื่อ *Der Pilger Kamanita* เขียนโดย Karl Adolph Gjellerup เมื่อปี พ.ศ. 2452 และนวนิยายเรื่องนี้ได้รับรางวัลโนเบลทางวรรณศิลป์ ประจำปี พ.ศ. 2460 (ค.ศ.1917) ทำให้ สุชีพ ปุญญานุภาพ เขียนนวนิยายอิงพุทธศาสนาเรื่องแรกขึ้นมาบ้างคือเรื่องไต้ร่มกาสาวพัสตร์ใช้ชื่อในการเขียนว่า สุชีโวภิกขุ จึงถือได้ว่า กามนิต ก็ือนวนิยายอิงพุทธศาสนาและเป็นนวนิยายแปลเรื่องแรกของไทย และนวนิยายเรื่องไต้ร่มกาสาวพัสตร์เป็นนวนิยายที่มีการอิงหลักธรรมพุทธศาสนาแปลงเรื่องแรกของไทย จากนั้นก็มีนวนิยายอิงพุทธศาสนาเกิดขึ้นควบคู่กันไปกับนวนิยายทั่วไปรวมทั้งเรื่องสั้นต่าง ๆ ของไทย

นวนิยายเรื่องกามนิตซึ่งถือเป็นนวนิยายอิงพุทธศาสนาแปลเรื่องแรกของไทย มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา กล่าวคือผู้แต่งได้จับเอาความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการเดินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ เนื้อเรื่องมีอยู่ว่ากามนิตบุตรพ่อค้าซึ่งเป็นเศรษฐีแห่งกรุงอุชเชนี แคว้นวันวัตติ ได้เดินทางไปค้าขายที่เมืองโกสัมพี แคว้นวังสะ ได้พบรักกับวาสิฏฐี บุตรีของเศรษฐีเมืองนี้ แต่ความรักของทั้งคู่มีอุปสรรคเพราะสาตาเคียรซึ่งเป็นบุตรพ่อค้าเช่นเดียวกับวาสิฏฐีก็มีความพอใจรักใคร่ในตัวของวาสิฏฐีเช่นกัน จึงได้ออกอุบายให้องค์ลีลาม มหาโจรผู้ยิ่งใหญ่ลวงวาสิฏฐีว่า กามนิต ได้เสียชีวิตได้คมดาบของมหาโจรองค์ลีลามแล้ว วาสิฏฐีหลงเชื่อจึงตกลงใจวิวาห์กับสาตาเคียร

กามนิต รอดชีวิตจากการที่ถูกองค์ลีลามจับไปเรียกค่าไถ่ เพราะมีคนนำเงินมาไถ่ตัว จากนั้นกามนิตได้เดินทางมาพบเหตุการณ์ในวันวิวาห์พอดี จึงเกิดความเสียใจถึงกับละทิ้งสมบัติทุกอย่าง จากนั้นได้ออกเดินทางไปตามหาพระพุทธเจ้า เพื่อฟังธรรมจากพระองค์ และได้เดินทางมาพบกับพระพุทธเจ้าที่กระท่อมของบ้านนายช่างหม้อในชนบทเมืองราชคฤห์ แต่กามนิตไม่รู้ว่าบุคคลที่ตนมาขออาศัยแรมคืนด้วยคือพระพุทธเจ้า จึงได้เล่าเรื่องราวแต่หนหลังของตนให้พระพุทธเจ้าได้ทรงรับทราบในวันต่อมาเขาจึงออกเดินทางไปตามหาพระพุทธเจ้าและถูกวัชวิดตายในขณะที่พระอานนท์และพระสารีบุตรได้มาพบเหตุการณ์นี้ขณะเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และกามนิตได้เสียชีวิตในอ้อมแขนของพระอานนท์

³ พิทยา ว่องกุล, หลักการประพันธ์ยุคบุกเบิกวรรณกรรมสมัยใหม่ วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2538

จากนั้นพระอานนท์ก็ได้ตามเรื่องราวต่าง ๆ จากพระพุทธเจ้า และได้รับคำวินิจฉัยจากพระองค์ว่าด้วยความที่กามนิตมีความเลื่อมใสในตัวพระองค์ เขาจึงได้ปฏิบัติเป็นเทพบนสวรรค์ แม้ว่าเขาจะเป็นเหมือนเด็กคือที่ไม่ยอมกินขนมคือธรรมะจากพระองค์ก็ตาม ในขณะที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระสาวกอยู่นี้ ดวงจิตวิญญาณของกามนิตได้ไปอุบัติบนสวรรค์และต่อมาก็ได้พบกับวาสิฏฐีที่นั่น ทั้งคู่ได้เล่าความหลังที่ผ่านมาให้กันและกันได้ฟังและได้เสวยสุขในสุชาวดีแดนทิพย์เป็นประการต่าง ๆ จนในที่สุดดวงจิตวิญญาณของวาสิฏฐีได้เสื่อมสิ้นไปก่อน ดวงจิตวิญญาณของกามนิตได้น้อมรำลึกถึงพระพุทธเจ้าที่ตนเคยได้สนทนาด้วยที่โรงช่างหม้อและมีใจใฝ่ไปในทางสงบ ทำให้ดวงจิตของเขามอดดับไปเหมือนกับตะเกียงหมดน้ำมัน แม้ว่าทำมหาพรหมจะพยายามถ่ายแสงให้แก่ดวงจิตวิญญาณของเขา แต่ก็ไม่สามารถทำให้ดาวหรือดวงจิตของเขาลุกโชติช่วงขึ้นมาได้อีก เป็นอันว่าดวงจิตของกามนิตได้ไปอุบัติในโลกใหม่ในที่แห่งใดแห่งหนึ่งต่อไป บางท่านกล่าวว่ากามนิต นิพพานที่แดนสุชาวดีแห่งนั้น เพราะกามนิตเกิดความรู้สึกว่าแม้การเกิดเป็นเทพในแดนสุชาวดี ไม่ใช่ความสุขมีเกิดดับ ต้องอาศัยแสงจากพระพรหมช่วยจึงอยู่ได้ เมื่อคิดได้เช่นนี้เขาจึงไม่รับแสงจากพระพรหมและนิพพานไม่เกิดอีกต่อไป และการที่ดวงจิตของกามนิต ดับไปเช่นนี้ ผู้เขียนอุปมาเหมือนกับตะเกียงหมดน้ำมันที่ใช้เป็นเชื้อเพลิง ทำให้ไม่มีการติดไฟขึ้นมาอีก คำว่าเชื้อเพลิงเปรียบได้กับตัณหา เมื่อหมดตัณหาก็คือเท่ากับนิพพาน

นวนิยายเรื่องนี้คล้ายกับเรื่องราวหรือประวัติของพระสาวก 2 รูป คือ รูปที่หนึ่งมีนามว่า ปุกกุสะติ ที่ไปทูลถามปัญหากับพระพุทธเจ้าและเรียกพระพุทธเจ้าว่าสหาย แต่เมื่อทราบความจริงว่าบุคคลที่ตนสนทนาด้วยคือ พระพุทธเจ้า ปุกกุสะติจึงกราบขอขมาโทษและฟังพระคำรัสเพียงสั้น ๆ ของพระพุทธเจ้าแต่สามารถตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ ท่านจึงขออุปสมบทกับพระพุทธเจ้า แต่เมื่อไม่มีผ้าไตรจีวร จึงต้องออกเดินทางหาผ้าไตรจีวรและไปถูกวัววิดตายในระหว่างทาง อีกรูปหนึ่งคือ พาหิยะทารุจิริยะ ซึ่งมีเรื่องเล่าคล้ายกับ ปุกกุสะติ คือถูกวัววิดตายหลังจากที่ได้ฟังธรรมเทศนาเพียงย่อ ๆ จากพระพุทธเจ้าและตรัสรู้เป็นพระอรหันต์และไปถูกวัววิดตายขณะเดินทางไปหาผ้าไตรจีวรมาอุปสมบทแตกต่างกันตรงที่ พาหิยะทารุจิริยะ ไม่ได้เรียกพระพุทธเจ้าว่า สหาย จุคร่วมของนวนิยายเรื่อง กามนิต กับนวนิยายอิงพุทธศาสนาที่เห็นได้ชัดในประเด็นของการเสียชีวิตของบุคคลทั้ง 3 คือ กามนิต ปุกกุสะติ และพาหิยะทารุจิริยะ นี้ เป็นการมุ่งสอนในเรื่องความไม่ประมาทในความเป็นอนิจจังของชีวิตดังที่มีกล่าวไว้ในบทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์นี้

2.3 นวนิยายอิงพุทธศาสนาเรื่องแรกของไทย

สุชีพ ปุญญานุภาพ มีความคิดว่า เป็นการควรที่จะนำหลักคำสอนอันเป็นประโยชน์แก่ผู้คนมาเป็นส่วนประกอบของนวนิยายอิงพุทธศาสนา จึงเริ่มลงมือเขียนนวนิยายเรื่องใต้ร่มกาสาवพัสตร์ ตั้งแต่ครั้งยังเป็นพระภิกษุ เมื่อปีพ.ศ. 2484 เนื้อเรื่องของนวนิยายชุดนี้ เป็นการเล่าประวัติของพระองค์

มาลเถระและมีเนื้อหาเกี่ยวกับการกลับตัว จากความเป็นชั่วมาเป็นคนดีซึ่ง อีกทั้งและยังสอดแทรกหลักคำสอนทางพุทธศาสนาอื่น ๆ อีกมากมาย เช่นหลักการให้อภัย ซึ่งเป็นสำนึกอย่างหนึ่งในพุทธศาสนาเพราะมีพระคำรัสของพระพุทธเจ้าที่ว่า “น หิ เวนนะ เวนานี”⁴ หรือ “เวรทั้งหลายย่อมระงับได้ด้วย การไม่จองเวร”

เนื่องจากการนำเสนอหลักคำสอน ลงในนวนิยายอิงพุทธศาสนา มีหลากหลายวิธีตามแต่เทคนิคและกลวิธีของนักเขียนแต่ละคน นับตั้งแต่ักเขียนเหล่านี้เกิดขึ้นในวงวรรณกรรมไทย ควบคู่กันไปกับนวนิยายอื่น ๆ ตามแต่ที่ผู้เขียนจะคิดค้นขึ้นมาได้อย่างไร ดังนั้นจึงจะกล่าวเรื่องหลักคำสอนทางพุทธศาสนาต่าง ๆ ในตอนหลัง

สุชีพ ปุญญานุภาพ นักเขียนผู้บุกเบิกงานเขียนนวนิยายอิงพุทธศาสนาคนแรกกล่าวไว้ในคำชี้แจงของหนังสือเล่มนี้ว่า เมื่อ 32 ปีล่วงมาแล้ว (ปีที่พิมพ์นวนิยายเรื่อง ใต้ร่มกาสาฬหพัศตร์ ครั้งแรกคือ พ.ศ.2484 เพราะฉะนั้น 32 ปีล่วงแล้วคือ พ.ศ. 2452 หรือ ค.ศ. 1909) ได้มีหนังสือภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องพุทธศาสนา พิมพ์ออกจำหน่ายแพร่หลายในลอนดอนเรื่องหนึ่ง ชื่อ The Pilgrim Kamanita (กามนิตผู้จาริกแสวงบุญ) บริษัทที่พิมพ์จำหน่ายกล่าวว่า เป็นเรื่องอ่านเล่นอิงนิยายโบราณ⁵ ทำให้ทราบว่านวนิยายเรื่องนี้เกิดขึ้นในต่างประเทศมานาน จนกระทั่งเสฐียรโกเศศและนาคะประทีปได้แปลให้คนไทยได้รับอรรถรสของนวนิยายอิงพุทธศาสนาแปลเรื่องนี้

ในนวนิยายของ สุชีพ ปุญญานุภาพกล่าวว่า ผู้เขียนนวนิยายเรื่อง กามนิต นี้อาศัยเค้าความในสูตรแห่งคัมภีร์อุปนิษัต ลัทธิเวทานตะของพราหมณ์ ตอนที่เกี่ยวกับลัทธิของโจร ท่องเรื่องกล่าวถึงกามนิตชาวเมืองอุชเชนี เป็นตัวละครที่ผู้เขียนสร้างขึ้นโดยรับอิทธิพลจากพุทธศาสนา และมีพระพุทธเจ้า พระสารีบุตร พระอานนท์ และพระองค์อุลิมาล ที่มีบทบาทที่เด่นชัดเพราะก่อนอุปสมบทเคยเป็นมหาโจรมาก่อน ซึ่งตัวละครเหล่านี้เป็นบุคคลที่มีอยู่จริงในพุทธศาสนา และเนื้อเรื่องยังมีธรรมหรือหลักคำสอนทางพุทธศาสนาสอดแทรกไว้ตลอดเรื่อง ให้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามีเค้า ชาติวิภังคสูตร องอุลิมาลสูตร และสูตรเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ในพระไตรปิฎกของเราเพียงเงา ๆ แต่ส่วนใหญ่ที่มีเค้าเรื่องฝ่ายมหายานคือตอนพรรณนาถึงโลกธาตุชั้นสุชาวดี⁶

กล่าวได้ว่านวนิยายเรื่องนี้ เป็นการนำเอาเรื่องราวของบุคคลที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนา มาเป็นต้นเค้าในการประพันธ์ ทำให้เป็นนวนิยายชวนอ่านได้อย่างเพลิดเพลินและมีสาระ หลังจากที่ได้มีการแปลนวนิยายเรื่องนี้ออกสู่วงการวรรณกรรมของไทยแล้ว สุชีพ ปุญญานุภาพได้มีคำริที่จะเขียน

⁴ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระธรรมปทัฏฐกถา ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, 2511) , หน้า 44.

⁵ สุชีพ ปุญญานุภาพ, ใต้ร่มกาสาฬหพัศตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2486), หน้าพิเศษ ฉ.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้าพิเศษ ฉ.

นวนิยายอิงพุทธศาสนาเรื่องแรกขึ้นมา โดยมีจุดประสงค์ที่จะทำให้ผู้อ่านได้รับธรรมเป็นสำคัญอย่างที่
ได้กล่าวไว้ในบทนำของหนังสือนวนิยายเรื่องนี้ว่า

ข้าพเจ้าพึงประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับธรรมเป็นที่ตั้งจึงขอกภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย ถ้าวินิ
ไซ์ตำนานและวิธีเชื่อมความให้เรื่องและธรรมะเดินได้ตามแบบหนังสือ *The Pilgrim
Kamanita* จะขัดกับความรู้สึกของท่านผู้อ่านบางท่าน อย่างไรก็ตาม ได้พยายามเชื่อม
ด้วยหลักฐานและกาล สถานที่อันมีที่ไปที่มาดังได้ทำเชิงอรรถกำกับไว้ บางแห่งมิได้
บอกชื่อหนังสืออ้างบอกไว้แต่เลขเช่น ๗/๑๐๐ หมายความว่า พระไตรปิฎกเล่ม ๗
หน้า ๑๐๐⁷

จากข้อความดังกล่าวทำให้ทราบได้ว่า นวนิยายอิงพุทธศาสนานอกจากจะมีความแตกต่างในเรื่องของ
การสื่อหลักคำสอนให้ธรรมะเดินได้อย่างที่สุชีพ ปุญญานุภาพได้กล่าวไว้แล้ว รูปแบบของการเขียนยังมี
การอ้างแหล่งที่มาของข้อความนั้น ๆ ด้วย ซึ่งลักษณะนี้ไม่เป็นที่นิยมในการเขียนนวนิยายทั่วไป แต่ที่
นักเขียนนวนิยายอิงพุทธศาสนาต้องทำเช่นนี้ ก็เพื่อที่จะให้ทราบแหล่งที่มาของข้อความนั้น ๆ เพราะ
ต้องการจะหลีกเลี่ยงปัญหาการตกเตียงเรื่องความถูกต้องของเนื้อความ เนื่องจากในหมู่ของผู้อ่านมักเป็น
นักปราชญ์ที่มีความรู้ทางศาสนา หากไม่มีการอ้างอิงแหล่งที่มาอาจทำให้เกิดการตกเตียงหรือปัญหาขัด
แย้งขึ้นได้

หลักฐานยืนยันว่า นวนิยายเรื่องไตรมกาสาวพัสตร์เป็นนวนิยายอิงพุทธศาสนาเรื่องแรกของ
ไทย คือคำชี้แจงของ วสิน อินทสระ ซึ่งเป็นนักเขียนนวนิยายอิงพุทธศาสนาอีกคนหนึ่งได้กล่าวไว้ในคำ
นำของหนังสือนวนิยายอิงพุทธศาสนาเรื่องแสงเทียนซึ่งเป็นนวนิยายอิงพุทธศาสนาเรื่องแรกของตนเอง
ว่า

นวนิยายอิงหลักธรรมนี้ ผู้ที่เขียนมากที่สุดในเมืองไทยเวลานี้ก็เห็นจะมี อาจารย์สุชีพ
ปุญญานุภาพ เริ่มตั้งแต่ ไตรมกาสาวพัสตร์ตามมาด้วย กองทัพนธรรม ลุ่มน้ำนมมหา
เชิงผาหิมพานต์ อย่างไรก็ตามหนังสือเรื่องนี้ ข้าพเจ้ามุ่งประโยชน์ทางกล่อมเกลาคจิต
ใจและให้อ่านเล่นกันเพลิน ๆ เป็นสำคัญ สำหรับฉากและท้องเรื่องซึ่งอาจจะขัดหูขัด
ตาไปบ้างขอท่านผู้อ่านโปรดให้อภัยและอย่าได้ถือเป็นเรื่องสำคัญเลยในที่นี้ ข้าพเจ้าขอ
น้อมบูชาพระคุณ อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพอาจารย์อันเป็นที่เคารพศรัทธาของข้าพเจ้า
ในฐานะที่ท่านผู้นี้เป็นผู้บุกเบิกทางแนวการเขียนนวนิยายอิงหลักธรรมทางพุทธศาสนา
ซึ่งอาศัยหลักธรรมทางเถรวาทล้วนเป็นท่านแรกในเมืองไทย จัดเป็นก้าวใหม่แห่งการ

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้าพิเศษ ญ-ฎ.

เผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการฉายทางแสงธรรมออกทางประตูนวนิยาย ซึ่งปรากฏ
ว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจยิ่งนัก⁸

จากคำกล่าวในบทนำของวศิน อินทสระ จะเห็นว่า การที่นวนิยายอิงพุทธศาสนาเน้นในเรื่องของการมุ่งประโยชน์ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนควบคู่กันไปกับความเพลิดเพลินอาจจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับฉากและท้องเรื่องเนื่องจากมีความจำเป็นในการทำให้เหมาะสมเช่นในเรื่อง แสงเทียน การสนทนาระหว่างภิกษุทั้ง 3 อาจจะไม่ระบุว่าสนทนากันในที่แห่งใด อาจจะเป็นวัด หรืออาจจะไปพบกันระหว่างทาง หรือกลางป่าเขา หากเป็นวัดผู้อ่านจะรู้สึกว่าเรื่องนี้อาจจะเกิดขึ้นในช่วงปัจจุบัน แต่เมื่ออ่านไปนาน ๆ จะรู้สึกว่าแท้จริงเรื่องนี้เกิดขึ้นในประเทศอินเดียหลังพุทธกาลเพราะผู้เขียนให้ตัวละครเป็นผู้เล่าถึงประวัติของตนเองว่าได้ไปเรียนในสำนักคักกิสลาเช่นเดียวกับองคุลิมาล ดังนั้นเป็นต้น ตรงนี้หากจะพูดเรื่องฉากแล้วก็ยังสับสน แต่ถ้าจะพูดถึงการกล่อมเกลาคใจและความเพลิดเพลินแล้ว ผู้อ่านจะได้รับจากเรื่องราวที่พระภิกษุทั้ง 3 รูปนำมาเล่าในท้องเรื่องอย่างครบถ้วน

เนื่องจากนักเขียนนวนิยายอิงพุทธศาสนามักจะเน้นในเรื่องการถ่ายทอดศีลธรรมทางพุทธศาสนามากเกินไป ทำให้ผู้อ่านบางท่านให้ทัศนะว่านวนิยายอิงพุทธศาสนามีความอ่อนด้อยในเรื่องของอรรถรสทางศิลปะของนวนิยาย กล่าวคือเมื่อผู้อ่านได้อ่านนวนิยายทั่วไปมักจะมีอารมณ์คล้อยตามกับเนื้อเรื่อง มีความรักในตัวละครที่ทำให้เกิดความรัก มีความหลงในตัวละครที่ชวนให้หลง เกลียดตัวละครที่น่าเกลียด แต่นวนิยายอิงพุทธศาสนามักมีแต่ตัวละครที่ดีมี และมีคุณธรรมที่สูงจนเกินไป ไม่เหมือนกับชีวิตจริงโดยทั่วไป ภาษาที่ใช้ในการบรรยายก็สุภาพจนเกินไป เช่นคำพูดของโจรก็สุภาพเกินกว่าที่จะเป็นโจร⁹ แต่ในความเพลิดเพลินแล้วนวนิยายอิงพุทธศาสนาหลายเรื่องก็ไม่มีร่องนวนิยายทั่วไปเท่าใดนัก และนี่ก็คือคุณลักษณะพิเศษที่ทำให้นวนิยายอิงพุทธศาสนาแตกต่างจากนวนิยายทั่วไป

2.4 นักเขียนนวนิยายอิงพุทธศาสนา

นักเขียนนวนิยายอิงพุทธศาสนา ที่เขียนนวนิยายโดยเน้นที่การนำเสนอหลักธรรมทางพุทธศาสนามากเกินไป ควบคู่กันไปกับความสนุกสนานเพลิดเพลินมีทั้งหมด 4 คน โดยทั้งหมดนี้เป็นผู้ที่เคยอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์มาก่อนและมีความรู้ทางหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ทำให้สามารถหยิบยกหลักคำสอนนั้น ๆ มาสอดแทรกลงในนวนิยายของตนได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนกับเนื้อความในนวนิยายนักเขียนเหล่านี้คือ

⁸ วศิน อินทสระ. แสงเทียน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2507), หน้า 22.

⁹ สมพราน พรหมทา. สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2540.

1. สุชีพ ปุญญานุภาพ มีผลงานการประพันธ์ในรูปแบบของนวนิยาย 6 เรื่องคือ
 - ใต้ร่มกาสาवพัศตร์
 - ลุ่มน้ำนันทมา
 - กองทัพธรรม
 - เชิงผาหิมพานต์
 - นันทะ-ปชาบดี
 - อาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันตก
2. “ธรรมโฆษ” (แสง จันทร์งาม) มีผลงานการประพันธ์ในรูปแบบนวนิยาย 3 เรื่องคือ
 - ลีลาวดี
 - ธรรมธारा
 - ตะวันออก-ตะวันตก
4. ทวี วรคุณ มีผลงานการประพันธ์ในรูปแบบนวนิยาย 3 เรื่องคือ
 - แม่พริ้งผู้ใจบุญ
 - หลวงพ่อทองวัดโบสถ์
 - วัดคอนบุญ
5. วศิน อินทสระ มีผลงานการประพันธ์ในรูปแบบนวนิยาย 10 เรื่องคือ
 - แสงเทียน
 - ชีวิตนี้มีอะไร
 - ภาพจำลองชีวิต
 - จอมจักรพรรดิอโศก
 - พุทธจริยา
 - พระอานนที่พุทธอนุชา
 - ร่มธรรม
 - อันชนกชนนีนี้รักเจ้า
 - จากวราถึงนภาพร
 - พ่อผมเป็นมหา

แม้ว่านักเขียนทั้ง 4 คนจะมีจุดประสงค์ในการเขียนเหมือนกัน คือการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนพุทธศาสนาให้แก่ผู้อ่านนำไปประพฤติปฏิบัติ มีแนวเรื่องเป็นอย่างเดียวกันคือการสอนในรูปแบบของนวนิยาย มีการอ้างอิงถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า พระสงฆ์สาวกเหมือนกัน แต่ก็ยังมีความแตกต่างกันในแง่ของรูปแบบการนำเสนอดังต่อไปนี้

สุชีพ ปุญญานุภาพ จะเน้นในเรื่องของการนำเรื่องราวในคัมภีร์พุทธศาสนามาสอดแทรกลงในเนื้อหา มีความใส่ใจในการอ้างอิงแหล่งที่มาโดยการทำเชิงบรรณคดีกับไว้ทุกครั้งที่น่าหลักธรรมคำสอนมาจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ภาษาสำนวนจะสละสลวยงดงาม แนวเรื่องจะเน้นหนักในทางที่จะกำหนดให้กาลเวลาของเรื่อง อยู่ในช่วงปลายของพุทธกาลเช่นเรื่องไฉ่ร่มกาสาวพัสตร์ และเรื่องกองทัพธรรมจะมีการนำพระพุทธรูปเข้ามาเป็นตัวละครสำคัญด้วย นอกจากนี้ก็ยังมีพระสาวกสำคัญเช่นพระโมคคัลลานะเถระ พระสารีบุตรเถระ พระอานนท์ เป็นต้น เนื้อเรื่องจะถูกกำหนดไว้ว่าจะสอดแทรกหลักธรรมสำคัญในพุทธศาสนาอย่างไร หรือมุ่งเชิดชูคุณธรรมของพระสาวกรูปใด เช่นการเขียนนวนิยายเรื่องไฉ่ร่มกาสาวพัสตร์มุ่งเสนอหลักธรรมของการรู้จักอดทนและให้อภัยควบคู่กันไปกับการประกาศเกียรติคุณของพระองค์สิมมาเถระเรื่องกองทัพธรรมเป็นการเชิดชูพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธรูปคือพระสารีบุตรเถระ เพราะพระสารีบุตรได้ชื่อว่าเป็นธรรมเสนาคือแม่ทัพแห่งธรรมะซึ่งสอดคล้องกับชื่อเรื่องที่กำหนดไว้ นวนิยายเรื่อง เริงผาหิมพานต์ มุ่งเชิดชูเกียรติคุณของพระอานนท์เถระผู้ซึ่งเสียสละตนเองปรนนิบัติพระพุทธรูปและได้ทรงจำหลักธรรมสำคัญจนได้นำหลักธรรมที่ท่านจำได้เผยแพร่ในช่วงการทำสังคายนาครั้งที่ 1 ในทางพุทธศาสนาจึงถือว่ามีพระอานนท์ นี้เป็นผู้ทำให้หลักธรรมต่าง ๆ ดำรงคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน นวนิยายเรื่อง ลุ่มน้ำนันทมา มุ่งเสนอหลักธรรมเรื่องความเพียรหรืออิทธิบาท 4 เป็นสำคัญ

รูปแบบการเขียนจะเป็นเรื่องเล่าในลักษณะที่ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่อง รวมทั้งการใช้รูปแบบผู้เขียนเป็นผู้ล่วงรู้เข้าไปในจิตใจของตัวละครแบบพระเจ้ารู้ทั่ว คือการใช้ลักษณะบรรยายที่ทำให้ผู้อ่านล่วงรู้เข้าไปในจิตใจของตัวละครว่ากำลังมีความรู้สึกอย่างไรหรือกำลังคิดอะไรอยู่ เนื้อหาของเรื่องมักจะไม่ค่อยมีโลกีย์วิสัยเข้าไปเกี่ยวข้องกับตัวละครสำคัญ ตัวละครสำคัญจะบริสุทธิ์ผุดผ่องในลักษณะของตัวละครในอุดมคติ กล่าวคือมักจะไม่เกี่ยวข้องกับด้วยโลกีย์กาม ตัวละครสำคัญส่วนมากจะเป็นคนดีมีศีลธรรมแม้ตัวละครบางตัวจะเคยทำความชั่วมาบ้าง แต่ก็กลับตัวในภายหลังเช่นนวนิยายเรื่อง ไฉ่ร่มกาสาวพัสตร์ ตัวละครสำคัญคือพระองค์สิมมาเถระ แม้จะเคยฆ่าคนมาบ้าง แต่ต่อมาก็เป็นพระเถระมีความสำคัญรูปหนึ่งในพุทธศาสนา สุรเสนะ ในเรื่องกองทัพธรรมก็เป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูงส่งไม่เคยข้องแวะด้วยสิ่งเลวร้าย เป็นผู้เชื่อฟังคำสอนของบิดาอย่างเคร่งครัด เป็นนักปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมของพุทธศาสนา บริหารบ้านเมืองตามหลักทศพิธราชธรรม แม้แต่ในนวนิยายที่เป็นเรื่องราวในสมัยปัจจุบันอย่างเรื่องอาทิตย์ขึ้นทางตะวันตก ตัวละครสำคัญก็เป็นคนดีและเนื้อเรื่องไม่มีเรื่องรักใคร่ฉันทชานหญิง ซึ่งเป็นมุมมองที่เห็นได้ชัดอย่างหนึ่งในงานของสุชีพ คือเนื้อเรื่องในนวนิยายของสุชีพส่วนมากไม่ค่อยกล่าวถึงความรักฉันทชานหญิง

สุชีพ ปุญญานุภาพ มักจะนำเรื่องแทรกในคัมภีร์ศาสนามาสอดแทรกในเนื้อเรื่อง เช่นความเชื่อที่ว่าหากมดทำรังบนต้นไม้สูงหมายถึงปีนั้นจะเกิดน้ำท่วม ปีไหนมดทำรังต่ำมักจะมีฝนแล้ง ใน

การออกทะเลของคนโบราณมักจะนำนกไปด้วย นกชนิดนี้เรียกว่านกหาฝั่ง หากนกบินกลับมายังเรือก็แสดงว่ามันยังหาฝั่งไม่เจอ หากนกไม่บินกลับมาแสดงว่ามันได้พบฝั่งแล้ว เรื่องคาบ มดตะ ที่มีวิธีการสร้างพิศดาร เป็นสิ่งที่ สุชีพ นำมาสอดแทรกในเนื้อเรื่องได้อย่างน่าสนใจ สิ่งเหล่านี้มักจะสอดแทรกลงในตัวละคร นอกจากนี้ยังได้อ้างถึงสิ่งที่น่าสนใจอื่น ๆ เช่นสหัสสวาทะ แปลว่า วาตะ 1 พันชนิด นักปราชญ์โบราณเรียนเพื่อนำมาใช้ในการได้วาที สุชีพ จะผูกเรื่องให้เข้ากับตัวละครในเรื่องและให้ตัวละครอธิบายความหมายของสิ่งนั้น ๆ ไปพร้อมกัน ดังในเรื่องกองทัพธรรมที่มีปริพาชกนางหนึ่งเชี่ยวชาญในสหัสสวาทะมาได้วาทีกับพระสารีบุตรเถระให้ธนิยะและสุรเสนะสองพ่อลูกซึ่งเป็นตัวละครสำคัญได้รับฟังด้วย

วสิน อินทสระ มีลีลาในการเขียนที่เรียบง่าย ไม่มีการกำหนดไว้ว่าจะเขียนเพื่อเน้นการสอนหลักธรรมข้อใด แต่อาศัยเนื้อเรื่องที่เป็นไปทำให้ผู้อ่านเห็นเองว่าหลักธรรมข้อนั้นสำคัญที่สุดในนวนิยายเรื่องนั้น กล่าวคือการเขียนของ วสิน เป็นการเขียนแบบ “เนื้อหาพาไป”¹⁰ แม้แต่การเขียนเพื่อเชิดชูคุณธรรมของพระสาวกเช่นในเรื่อง พระอานนท์พุทธอนุชา วสินก็เขียนแบบเดินเรื่องไปอย่างเรียบง่าย คุณธรรมที่โดดเด่นจะไปตกที่พระพุทธเจ้า โดยให้พระอานนท์เป็นผู้เล่าเรื่อง ภาษาสำนวนของวสินเป็นสำนวนที่ง่าย ๆ แต่หลักธรรมที่นำเสนอหากตัวละครนำพาเนื้อเรื่องให้เกี่ยวข้องกับหลักธรรมข้อใด วสินจะหาวิธีในการอธิบายหลักธรรมข้อนั้นอย่างลึกซึ้ง ไม่เหมือนกับสุชีพ ปุญญาคุณภาพที่มักจะกล่าวถึงเพียงหัวข้อแล้วอ้างที่มาเพื่อให้ผู้อ่านไปหาอ่านต่อไป แต่วสินจะไปอธิบายหลักธรรมนั้น ๆ อย่างละเอียด เช่นเรื่องกรรม เมื่อตัวละครต้องพาดพิงถึงหลักธรรมข้อนี้ไม่ว่าจะเป็นในเรื่อง พ่อผมเป็นมหา หรือในเรื่อง จอมจักรพรรดิอโศก วสินจะให้ตัวละครที่เกี่ยวข้องอธิบายหลักธรรมข้อนั้นอย่างละเอียดทันที

เนื้อเรื่องในนวนิยายของวสิน อินทสระจะมีความหลากหลาย มีทั้งในสมัยพุทธกาล สมัยหลังพุทธกาล และเนื้อเรื่องในปัจจุบัน มีตัวละครที่หลากหลายตั้งแต่พระพุทธเจ้า พระสาวก บุคคลสำคัญในประวัติพุทธศาสนา และตัวละครที่สร้างขึ้นเองในนวนิยายที่กำหนดให้อยู่ในช่วงหลังพุทธกาล ตัวละครที่เป็นคนไทยและเป็นปุถุชนคนธรรมดา ตัวละครสำคัญจะมีลักษณะใกล้เคียงกับบุคคลธรรมดามากที่สุด แม้ว่าตัวละครเหล่านั้นจะมีคุณธรรมที่แตกต่างกันไป แต่รวมความแล้วก็เป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูง อาจจะสูงแบบอริยะเจ้า หรือสูงแบบปุถุชนคนสามัญ

ภาษาที่ใช้ในการบรรยายเนื้อเรื่องของวสิน มักใช้ภาษาที่ใช้ในคัมภีร์พุทธศาสนา อย่างเช่นมีการใช้คำว่า มาริสะ ภราดา ลูกอ่อน ลูกกร ลูกอ่อนท่านผู้นิรทุกข์ ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ เป็นต้น ซึ่งคำเหล่านี้มักเขียนนวนิยายทั่วไปไม่นิยมใช้ วสิน จะใช้คำเหล่านี้ในการเขียนนวนิยายที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระ-

¹⁰ วสิน อินทสระ, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2540.

สงฆ์ หรือเรื่องที่อยู่ในช่วงหลังพุทธกาล แต่ในสวนอื่นวคินจะใช้ภาษาที่เรียบง่าย อ่านได้เรื่อย ๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องราวในตอนหลังเช่น พ่อผมเป็นมหาและ อันชนกชนนีนี้รักเจ้า

ในการนำข้อความสำคัญในคัมภีร์พุทธศาสนาส่วนมากวคินจะนำมาผูกเป็นเรื่องราวขึ้นใหม่ เช่นการนำชาดกมาเล่าใหม่ด้วยภาษาของตนเอง จะไม่ค่อยเอาตัวละครไปเกี่ยวข้องกับหลักความรู้นั้นมากนัก เช่นการนำมโหสถชาดก มาสอดแทรกในนวนิยายหลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็น อันชนกชนนีนี้รักเจ้า รมัธรรม และอื่น ๆ อาจจะทำให้ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่อง หรือผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่องเองบ้าง แต่มักจะไม่เกี่ยวข้องกับตัวละครโดยตรง กล่าวคือตัวละครจะไม่เข้าไปสัมผัสกับหลักธรรมนั้น ๆ โดยตรงตัวอย่างเช่นการนำเรื่องมโหสถชาดกมาเล่าในนวนิยายเรื่องรมัธรรมผู้เล่าคือพราหมณ์รามศวร์ ผู้ฟังคือโชติมันต์ และรามิตา เล่าขณะเดินทางไปค้าขาย เป็นการเล่าขึ้นมาลอยๆ หากเป็นการเล่าในนวนิยายเรื่องอันชนกชนนีนี้รักเจ้าอาจจะเกี่ยวข้องกับตัวละครสำคัญคือสันต์ ผู้เล่าเรื่องขณะเล่าถึงประวัติของลูกชายว่าก่อนที่บุตรชายจะมาอยู่กับตน ได้มีการแย่งชิงลูกกันกับบิดาของหญิงสาวที่ตนมีเพศสัมพันธ์ต่อกันจนให้กำเนิดบุตรชายคนที่กำลังฟังเรื่องราวจากสันต์ที่กำลังเล่าเรื่องอยู่นี้ สันต์เล่าให้บุตรฟังว่าในตอนที่ยังลูกกับพ่อของหญิงสาวนั้น ตนยอมปล่อยลูกเพราะกลัวลูกเจ็บ พอเล่าถึงตอนนี้สันต์ผู้เล่าประวัติของตนให้ลูกฟัง จึงยกมโหสถชาดกตอนตัดสินลูก เนื้อเรื่องในตอนนี้มีอยู่ว่า มียักษ์ตนหนึ่ง ขโมยลูกชาวบ้านไปแม่ของเด็กตามไปแย่งลูกคืนจึงถกเถียงกัน เรื่องไปถึงสำนักของ มโหสถบัณฑิต มโหสถ จึงตัดสินให้ทั้งสองแย่งลูกกันด้วยค้อนหัวคิงเท้า ผู้เป็นแม่สงสารเด็กจึงปล่อย มโหสถจึงตัดสินให้คนที่ไม่ยอมคืนแย่งเด็กเป็นแม่ที่แท้จริง เนื้อเรื่องจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของตัวละครในชาดกบางตัวเท่านั้น ไม่ได้เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของตัวละครสำคัญในชาดกเช่น พฤติกรรมของสันต์ในเรื่องอันชนกชนนีนี้รักเจ้า กับ พฤติกรรมของแม่เด็กใน มโหสถชาดก ในขณะที่เรื่องลุ่มน้ำนมทาของสุชีพ ใช้พฤติกรรมของตัวละครสำคัญเลียนแบบพฤติกรรมของมโหสถ ในการปราบปรามอำมาตย์ผู้ทุจริต

ในเรื่องของความรัก วคิน จะไม่ให้คุณค่าเกี่ยวกับความรักฉันหนุ่มสาว มักจะมีมุมมองที่ว่าความรักเป็นสิ่งที่ไม่ดี ควรจะหลีกเลี่ยง หรือถ้าจะมีความรักก็ควรระวังให้จงหนัก ดังจะเห็นได้ว่าตัวละครหลายตัวในนวนิยายของ วคิน เป็นผู้ที่ไม่มี ความหวังในความรักเช่น อริสโตฟา ในเรื่องชีวิตนี้มีอะไร และ ภาพจำลองชีวิต พระเจ้าอโศกในเรื่องจอมจักรพรรดิอโศกและตัวละครอีกหลายตัวในนวนิยายเรื่องแสงเทียนซึ่งผู้เขียนนำเสนอแนวคิดนี้ด้วยการกำหนดให้ตัวละครในเรื่องเป็นผู้เล่าความคิดหวังในความรักให้กันและกันฟัง คู่รักที่สมหวังในนวนิยายของวคินจะมีอยู่เพียงคู่เดียวคือโชติมันต์ กับ รังสิมาในนวนิยายเรื่องรมัธรรมแต่ก็ต้องผ่านความทุกข์ใจในการตัดสินใจในการตัดสินปัญหารักมาอย่างหนักเพราะโชติมันต์ มีความรักต่อหญิงสาวหลายคน ทำให้มองเห็นว่า ความรักเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ คู่รักที่สมหวังในนวนิยายอิงพุทธศาสนาจะต้องมีคุณธรรมของผู้ครองเรือน คือฆราวาสธรรม 4 เท่านั้น นอกจากนี้แล้ว ตัวละครทุกตัวจะหันหลังให้กับความรัก แล้วหันหน้าเข้าหาพระธรรมแทน

ผิดกับตัวละครของ สุชีพ ที่กำหนดให้ตัวละครส่วนมาก มีความสนใจในหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาตั้งแต่แรกเริ่ม

“ธรรมโฆษ” (แสง จันทร์งาม) จะมีแนวเรื่องที่แตกต่างออกไปจากสองคนแรกในแง่ที่ว่า ตัวละครของ “ธรรมโฆษ” มักจะเป็น พระสงฆ์ เช่นในเรื่องลีลาวดี และเรื่องธรรมธารา ส่วนในเรื่อง ตะวันออก-ตะวันตก แม้ตัวละครสำคัญจะไม่ใช่พระสงฆ์ แต่ก็เป็นคนที่เคยบวชเรียนมานาน ก่อนที่จะลาสิกขาบทไปเป็นฆราวาส

ภาษาที่ใช้ในการบรรยายที่แตกต่างไปจากสองคนแรกคือสุชีพ จะเน้นในเรื่องความงามของภาษาตามแบบอย่าง กามนิต แม้ผู้เขียนจะกล่าวว่าเขียนโดยให้ธรรมะเดินไปตามเนื้อเรื่องได้ และมีความละเอียดประณีตในการใช้ภาษาในนวนิยายทุกเรื่อง ส่วนวสิน จะบรรยายตามแบบอย่างที่เรียบง่าย ไม่ยึดติดกับการใช้ลีลาภาษา ทุกเรื่องมักจะเป็นไปอย่างราบเรียบ ในส่วนนี้ธรรมโฆษจะเน้นในการใช้ภาษาเป็นบางเรื่อง เช่นเรื่อง ลีลาวดี จะเน้นตามแบบของกามนิต หรือกองทัพธรรม ของสุชีพ แต่เรื่องอื่นจะไม่เน้นในการใช้ภาษา เพียงแต่มุ่งเสนอหลักธรรมคำสอนเท่านั้น คือเรื่องธรรมธารานอกจากนี้ยังมีการใช้ภาษาที่ผสมผสานกันในระหว่งนวนิยายทั้งหมด นั่นคือในเรื่องลีลาวดีจะเป็นการใช้ภาษาสมัยเก่า คือยังใช้คำว่า คุณก่อน ข้าแต่ เป็นต้น แต่ไม่ค่อยจะใช้คำเหล่านี้บ่อยนัก และไม่ใช้อย่างหลากหลายเช่นคำว่า คุณร มาริสะ หรือ คุณก่อนท่านผู้นิรทุกข์ เหมือนกับในงานเขียนของ วสิน อินทสระ

การอ้างถึงพระพุทธเจ้า ธรรมโฆษจะไม่นำพระพุทธเจ้ามาเป็นตัวละครโดยตรง เช่นในเรื่อง ลีลาวดี ในตอนที่ลีลาวดีไปฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า จะเป็นภาษาบรรยายล้วน ๆ ไม่นำพระพุทธเจ้ามาตรัสกับลีลาวดีหรือเรวัตตะโดยตรง เนื้อเรื่องจะบรรยายไปว่าพระพุทธเจ้าได้แสดงพระธรรมเทศนาเจาะจงไปยังลีลาวดีเพื่อให้นางได้รับรู้เกี่ยวกับอริยสัจ 4 และไตรลักษณ์ทำให้นางสามารถบรรลุพระอรหันต์ ผิดกับผู้ประพันธ์สองคนแรกที่บางเรื่องในบางครั้งจะนำพระพุทธเจ้ามาเป็นตัวละครด้วย

ส่วนการนำหลักธรรมคำสอนมาสอดแทรกลงในเนื้อเรื่อง “ธรรมโฆษ” มักจะให้ตัวละครเข้าไปเกี่ยวข้องกับหลักธรรมข้อนั้นโดยตรง แต่ไม่บ่งบอกว่าหลักธรรมนั้น มาจากข้อความในคัมภีร์พุทธศาสนาส่วนใด และไม่มีการทำอ้างอิงไว้ข้างล่างหน้ากระดาษเหมือนกับวิธีที่ สุชีพ ใช้กับนวนิยายของตน และวิธีการเช่นนี้ วสิน จะใช้อ้างอิงบ้างในบางเรื่อง อาจจะเป็นเพราะ “ธรรมโฆษ” ต้องการให้ผู้อ่านรับทราบความสำคัญของหลักธรรมมากกว่าการทราบที่มาของหลักธรรม

“ธรรมโฆษ” มักจะกล่าวถึงความรัก ในนวนิยายทุกเรื่องด้วยการกำหนดให้ตัวละครสำคัญเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องของความรักโดยตรง และ “ธรรมโฆษ” มองความรักเป็นเรื่องของกามตัณหา ตัวละครในเรื่อง มักจะไม่มีความสุขจากความรัก เช่นเดียวกันนวนิยายบางเรื่องของ วสิน แต่แตกต่าง

กันตรงที่ วศิน ให้ตัวละครเกี่ยวข้องกับความรักเป็นบางเรื่อง ส่วนบางเรื่องก็ไม่ได้กล่าวถึงความรักเลย หรืออาจจะกล่าวถึงความรักในลักษณะของการเล่าเรื่อง ฉากจบของความรักในนวนิยายของ “ธรรมโฆษ” มีทั้งสมหวังและไม่สมหวัง ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่สมหวังมักจะสรุปลงที่โดยการทำให้ความรักของตัวละครในเรื่องเป็นความรักแบบอุดมคติ เช่นความรักของ ลีลาวดี กับ เรวัตตะ ในเรื่องลีลาวดีซึ่งเรื่องนี้ ผู้เขียนได้กำหนดให้ความรักที่เคยเป็นแบบหนุ่มสาว กลับมาเป็นความรักแบบกัลยาณมิตร ที่ต่างคนต่างหวังดีต่อกัน เช่นเดียวกับความรักของแสน กับ จูดี ในนวนิยายเรื่อง ตะวันออกตะวันตก กล่าวคือ แนวคิดที่ว่า ความรักอันสืบเนื่องมาจากกามตัณหาสามารถให้ความสุขแก่คนที่มีความรักได้นั้น ยังมีอยู่ในงานเขียนของ “ธรรมโฆษ” ผิดกับงานเขียนของ วศิน ที่นวนิยายรักมักจบลงด้วยความรู้สึกที่ความรักเป็นสิ่งที่ควรระวังอย่างยิ่ง

นวนิยายของ ทวี วรรณ มักจะเป็นไปในทำนองนวนิยายสะท้อนสังคม เป็นเรื่องในชนบททั้งหมด โดยที่ไม่มีการสร้างตัวละครในสมัยพุทธกาลหรือหลังพุทธกาลเช่นกับนักเขียน 3 คนแรก นวนิยายของทวี เป็นนวนิยายที่ใช้ฉากในชนบทไทยทั้งสิ้น และเป็นเรื่องของพระสงฆ์ ที่มีความจำเป็นต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับชาวบ้านโดยตรงเช่น หลวงพ่อทอง ในเรื่อง หลวงพ่อทองวัดโบสถ์ พระมหาชวน ในเรื่องวัดคอนบุญ และ เจ้าอาวาสในเรื่องแม่ฝรั่งผู้ใจบุญ

ภาษาที่ทวีใช้ แม้เนื้อเรื่องโดยรวมทั้งหมดจะเป็นภาษาที่เรียบง่าย อ่านได้อย่างเพลิดเพลิน แต่ก็ยังเป็นภาษาที่อาจเรียกได้ว่า “สำนวนภาษาแบบชาวบ้าน” หรือแบบลูกทุ่ง นั่นคือมักจะใช้คำว่า “ไอ” “นัง” “ตา” “แม่” และ “ยาย” สำนวนภาษาจะเป็นภาษาที่ชาวบ้านทั่วไปใช้สนทนากัน ไม่มีรูปแบบหรือลีลาที่สละสลวยเหมือนกับนักเขียนคนอื่นๆ ทวี จะสร้างตัวละครที่เป็นพระสงฆ์ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทวี ยังได้สร้างตัวละครที่เป็นสามัญชน เป็นชาวบ้านในชนบท มีทั้งที่เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านธรรมดา ทั้งนี้เพื่อตีแผ่ปัญหาของสังคม ซึ่งจุดนี้เป็นการแสดงให้เห็นความด้อยพัฒนาของชนบท ปัญหาความยากจน ปัญหาการขาดความรู้หรือการไม่รู้หนังสือ และมักจะนำบทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนช่วยพัฒนาชนบทให้ดีขึ้น คือตัวละครที่เป็นพระสงฆ์ในเรื่องจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับชาวบ้านในนวนิยายทุกเรื่อง

การอ้างถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนาจะมีทั้งที่กำหนดให้ตัวละครเป็นผู้เล้า และผู้เขียนเป็นผู้เล้าเสริมข้อความที่ตัวละครได้กล่าวไปแล้ว นอกจากจะนำหลักธรรมนั้นมากล่าวอ้างแล้ว ทวี ยังได้ชี้แจงให้ทราบถึงนัยยะที่แฝงอยู่ในหลักธรรมหรือการอ้างเรื่องราวในคัมภีร์ทางศาสนานั้น ๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาหรือทำให้ผู้คนนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างเช่นในเรื่อง วัดคอนบุญ พระมหาชวน ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญในเรื่องได้กล่าวถึงความหมายที่แฝงอยู่ในเรื่อง การเทศน์มหาชาติ หรือเวสสันดรว่า แท้จริงเป็นการชี้ให้เห็นถึงคุณธรรมของการครองเรือน บุคคลที่จะครองเรือนได้จะต้องมีคุณธรรมเสมอกัน ยึดมั่นในฆราวาสธรรม 4 คือ สัจจะ ความจริงใจต่อกัน ทมะ ความข่มใจ ขันติ

ความอดทน และ จาคะ การเสียดสละ นัยยะที่แฝงอยู่ในเวสสันดรชาดกคือ ผู้เป็นภรรยาควรจะมี ความอดทนทุกอย่างเพื่อประโยชน์สูงสุดของสามี เช่นเดียวกับนางมัทรีในเรื่องเวสสันดรชาดก

ในเรื่องของการอ้างถึงความรัก ในนวนิยายของ ทวี มักจะเป็นรูปแบบความรักที่ก่อให้เกิด ปัญหา มากกว่าความรักแบบหนุ่มสาว โดยทวีจะตัดประเด็นความสุขที่เกิดจากความรักออกไป แต่จะ กล่าวเฉพาะที่เป็นปัญหาสังคม เช่น การคบชู้ การที่ชายหญิงมักมีเพศสัมพันธ์ก่อนเวลาอันควร ซึ่งล้วน แต่เป็นโทษของความรักที่เจือด้วยกิเลสตัณหาทั้งสิ้น

สรุปความแตกต่างของนักเขียนทั้ง 4 คนได้ว่า สุชีพ เป็นนักเขียนที่นำเสนอ 2 รูปแบบ เป็นเรื่องราวในประเทศอินเดีย เกี่ยวข้องกับพุทธกาลและหลังพุทธกาล เป็นสังคมแบบเก่า เอาหลักธรรม หรือเรื่องราวในคัมภีร์มาเกี่ยวข้องกับตัวละคร โดยตรงแต่ไม่มีการอธิบายหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง และเรื่อง ราวของคนไทยในยุคปัจจุบันซึ่งมีอยู่เพียง 1 เรื่อง คือเรื่องอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันตก

วศิน จะเป็นรูปแบบรวม มีหลายแนว มีทั้งที่เป็นพุทธกาล หลังพุทธกาลและในประเทศไทย ปัจจุบัน เป็นการผสมผสานเรื่องราวทั้งเก่าและใหม่ มีการอธิบายหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่อง อย่างลึกซึ้ง และไม่กำหนดว่าจะให้เรื่องใดมุ่งหลักธรรมใดเป็นสำคัญ

“ธรรมโฆษ” มีมุมมองในการเสนอเนื้อเรื่องหลายแนวเช่นเดียวกับวศิน แต่การนำเสนอ หลักธรรมจะไม่มีการอธิบายอย่างละเอียดนัก เป็นการมุ่งที่ความเข้าใจเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันมากกว่า มีการเขียนที่เป็นทั้งที่กำหนดหัวข้อธรรมขึ้นไว้แล้วเขียนเพื่อชี้แจงหลักธรรมนั้น ๆ มีทั้งเป็นการ เล่าเรื่องแล้วนำหลักธรรมคำสอนเข้าไปเกี่ยวข้องบ้าง มีทั้งที่เป็นเรื่องราวสมัยพุทธกาล และที่เกิดขึ้นใน ปัจจุบัน

ทวี วรคุณ เขียนเนื้อเรื่องแนวเดียวคือแนวลูกทุ่ง เป็นเรื่องเกี่ยวกับชนบทไทยทั้งสิ้น ไม่มี เรื่องราวเกี่ยวกับพุทธกาลหรือหลังพุทธกาล เป็นการตีแผ่ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจากความไม่รู้จักรักรณะ หรือไม่รู้จักนำหลักธรรมไปใช้ และเป็นเนื้อเรื่องที่อยู่ในสมัยปัจจุบันทั้งหมด

สรุปได้ว่า นักเขียนนวนิยายอิงพุทธศาสนาที่นำมาศึกษาในงานวิจัยทั้ง 4 คนคือสุชีพ ปุญญานุภาพ วศิน อินทสระ ทวี วรคุณ และ “ธรรมโฆษ” (แสง จันทรงาม) ทุกคนมีภูมิความรู้ทาง พุทธศาสนาเป็นอย่างดี กล่าวคือทุกคนมีการศึกษาธรรมะหรือที่เรียกว่า นักธรรม ที่มีอยู่ทั้งหมด 3 ชั้น คือ ตรี โท และเอกซึ่งทุกคนสามารถเรียนจบนักธรรมชั้นเอก และมีความรู้ทางปริยัติธรรมหรือเปรียญ ธรรมตั้งแต่ 6 ประโยคขึ้นไปถึง 9 ประโยค และการศึกษาในชั้นเปรียญธรรม 9 ประโยคนี้ถือเป็นภูมิ ความรู้ขั้นสูงสุดของพระพุทธานุชา แต่ทุกคนก็มีเอกลักษณ์ในการเขียนนวนิยายอิงพุทธศาสนาด้วยรูปแบบที่แตกต่างกันไปดังที่ได้กล่าวมา

2.5 การจัดลำดับนวนิยายอิงพุทธศาสนา

เนื้อหาหรือแนวเรื่องของนวนิยายอิงพุทธศาสนา มีพัฒนาจากการเสนอเรื่องราวในสมัยพุทธกาล เกี่ยวกับพุทธประวัติ ประวัตินิเวศของสาวก และเหตุการณ์สำคัญในพุทธศาสนา แล้วก็มีพัฒนาการมาเป็นเรื่องราวของสามัญชนในยุคปัจจุบัน นวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียน 4 คนอาจจัดตามลำดับ พ.ศ. ได้ดังนี้

พ.ศ. 2484	นวนิยายเรื่อง	ไตรมกาสาวพัสตร์	โดย สุชีพ ปุญญานุภาพ
พ.ศ. 2494	นวนิยายเรื่อง	ลีลาวดี	โดย “ธรรมโฆษ”
พ.ศ. 2503	นวนิยายเรื่อง	ลุ่มน้ำนมมหา	โดย สุชีพ ปุญญานุภาพ
พ.ศ. 2504	นวนิยายเรื่อง	กองทัพธรรม	”
		ตะวันออก-ตะวันตก	โดย “ธรรมโฆษ”
พ.ศ. 2505	นวนิยายเรื่อง	เชิงผาหิมพานต์	โดย สุชีพ ปุญญานุภาพ
		อาทิตย์ขึ้นทางตะวันตก	”
		แม่ฝรั่งผู้ใจบุญ	โดย ทวี วรรณ
พ.ศ. 2506		นันทะ-ปราบดี	โดย สุชีพ ปุญญานุภาพ
		หลวงพ่อบึงวัดโบสถ์	โดย ทวี วรรณ
พ.ศ. 2507	นวนิยายเรื่อง	แสงเทียน	โดย วสิน อินทสระ
		ธรรมธารา	โดย “ธรรมโฆษ”
พ.ศ. 2508	นวนิยายเรื่อง	ชีวิตนี้มีอะไร	โดย วสิน อินทสระ
พ.ศ. 2509	นวนิยายเรื่อง	พระอานนท์พุทธอนุชา	”
		ภาพจำลองชีวิต	”
พ.ศ. 2511	นวนิยายเรื่อง	จอมจักรพรรดิอโศก	”
พ.ศ. 2512	นวนิยายเรื่อง	พุทธจริยา	”
		อันชนกชนนีรักเจ้า	”
พ.ศ. 2513	นวนิยายเรื่อง	รมธรรม	”
		จากวารถึงนภาพร	”
		พ่อบุญเป็นมหา	”
พ.ศ. 2518	นวนิยายเรื่อง	วัดดอนบุญ	โดย ทวี วรรณ

นวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียน 4 คน คือ สุชีพ ปุญญานุภาพ “ธรรมโฆษ” วสิน อินทสระ และ ทวี วรรณ มีพัฒนาการด้านแนวเรื่องที่ชัดเจนดังนี้คือ สุชีพ ปุญญานุภาพ จะเริ่มที่เรื่อง

ราวในสมัยพระพุทธกาล เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าและพระสาวก จากนั้นก็เริ่มเขียนเนื้อเรื่องเกี่ยวกับ
 สามัญชนในสมัยหลังพุทธกาล “ธรรมโฆษ” เริ่มจากการเขียนเรื่องราวของพระสาวก (พระเรวัตตะใน
 เรื่อง ลีลาวดี เป็นตัวละครที่ผู้เขียนสร้างจากจินตนาการ ไม่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนา) ในระยะต่อมา
 เขียนเรื่องราวในยุคปัจจุบัน เป็นเรื่องของสามัญชนคนไทย ส่วน วคิน อินทสระ เริ่มที่เรื่องราวในยุค
 หลังพุทธกาล ต่อมาได้เขียนเรื่องสมัยพุทธกาล ในระยะหลังกลับมาเขียนเรื่องในยุคหลังพุทธกาลอีก
 รวมทั้งเขียนเรื่องของคนไทย เรื่องราวในประเทศไทย ส่วนทวี วรคุณเขียนเรื่องของคนไทยในชนบททั้ง
 ลึ้น โดยรวมแล้วอาจกล่าวได้ว่านักเขียนส่วนมากเริ่มเขียนเรื่องราวในสมัยพุทธกาลแล้วจึงเขียนเกี่ยวกับ
 ยุคปัจจุบัน ยกเว้น ทวี วรคุณ ที่เขียนแต่เรื่องที่เป็นปัจจุบันทั้งสิ้น ด้านเนื้อหาของเรื่อง แม้ช่วงต้น ๆ
 จะมีการกลับไปกลับมาระหว่างเนื้อเรื่องแบบเก่ากับเนื้อเรื่องแบบใหม่ หรือระหว่างเรื่องราวในประเทศ
 อินเดียกับเรื่องราวในประเทศไทย แต่นวนิยายทั้งหมดในระยะหลังจะเป็นเรื่องราวในปัจจุบัน เริ่มจากปี
 พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา

นวนิยายอิงพุทธศาสนา มีพัฒนาการทางตัวละครในเนื้อเรื่องในลักษณะของการเริ่มจากตัว
 ละครที่เป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้าเป็นตัวละครสำคัญและมีพระพุทธเจ้าเข้าไปเกี่ยวข้องในรูปแบบ
 ของการเป็นกัลยาณมิตรหรือครูผู้สอนของตัวละครสำคัญในเรื่อง อีกทั้งยังมีนวนิยาย ที่พระพุทธเจ้าเป็น
 ตัวละครสำคัญเช่น พุทธจริยา ต่อมาเป็นเรื่องของบุคคลในยุคหลังพุทธกาล จากนั้นก็เป็นตัวละครที่
 เป็นคนในปัจจุบัน

ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาเรื่องแรกคือได้ร่มกาสาวพัสตร์ ของสุชีพ ปุญญานุภาพเป็นเรื่อง
 ขององคุลิมาลแต่ก็มีพระพุทธเจ้าเป็นตัวละครสำคัญอีกเช่นกันเนื่องจากเป็นผู้ชักจูงให้องคุลิมาลกลับใจ
 หันมาปฏิบัติธรรมจนบรรลุพระอรหันต์ตัวละคร เมื่อจำแนกตัวละครตามลำดับ พ.ศ. ที่มีผลงานเป็น
 นวนิยายอิงพุทธศาสนาแล้ว อาจกล่าวได้ว่านวนิยายอิงพุทธศาสนามีพัฒนาการของตัวละครดังนี้

ได้ร่มกาสาวพัสตร์ มีพระองคุลิมาลเถระเป็นตัวละครสำคัญและมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้สอน
 เนื้อเรื่องเป็นเรื่องราวในยุคพุทธกาล

ลีลาวดี มี พระเรวัตตะ และ ลีลาวดี (ตัวละครสมมติ)และมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้สอนและ
 เป็นเรื่องราวในยุคพุทธกาล

ลุ่มน้ำนมมหา มีอัครนรีตซึ่งตัวละครที่สมมติขึ้นในสมัยหลังพุทธกาล

กองทัพธรรม มี สุระเสนะ เป็นตัวละครสำคัญและมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้สอน และเป็นตัว
 ละครที่ผู้เขียนสร้างขึ้นโดยกำหนดให้ตัวละครอยู่ในช่วงพุทธกาล มีความเกี่ยวข้องกับ
 พระพุทธเจ้า

ตะวันออกตะวันตก มี แสน ใจงาม เป็นตัวละครในสมัยปัจจุบัน

เชิงผาหิมพานต์ มีฉันทสุภะเป็นตัวละครในยุคหลังพุทธกาล

- แม่พริ้งผู้ใจบุญ มีแม่พริ้งเป็นตัวละครสำคัญ เป็นคนในสมัยปัจจุบัน
- นันทะ-ปชาบดี มีพระนันทะ พระนางชนบทกัลยาณี อัครนิทตและสวาคตะ เป็นตัวละคร
ในสมัยพุทธกาล
- แสงเทียน มีพระสามรูปเป็นตัวละครสำคัญ เหตุการณ์อยู่ในช่วงหลังพุทธกาล
- หลวงพ่อทองวัดโบสถ์ มี หลวงพ่อทอง ซึ่งเป็นตัวละครในสมัยปัจจุบัน
- ธรรมธारा มี "อาตมา" เป็นตัวละครสำคัญ และเป็นตัวละครในยุคปัจจุบัน
- ชีวิตนี้มีอะไร มี พระธรรมธิโป เป็นตัวละครในยุคหลังพุทธกาล
- พระอานนท์พุทธธนูชา มีพระอานนท์เถระเป็นตัวละครสำคัญและมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้
สอน เป็นเรื่องราวในสมัยพุทธกาล และเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติโดยตรง
- ภาพจำลองชีวิต เช่นเดียวกับเรื่อง ชีวิตนี้มีอะไร เพราะเป็นเรื่องราวที่ต่อเนื่องกัน
- จอมจักรพรรดิอโศก มีพระเจ้าอโศกเป็นตัวละครสำคัญ อยู่ในยุคหลังพุทธกาล ประมาณ
300 ปี เป็นสมัยเดียวกันกับที่มีการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 3
- พุทธจริยา มี พระพุทธเจ้า เป็นตัวละครสำคัญโดยตรง เพราะเป็นการนำ เจ้าชาย
สิทธัตถะมาสร้างเป็นนวนิยาย เริ่มจากการประสูติ จนถึงการปรินิพพาน
- อันชนกชนนีรักเจ้า มี สันต์ เป็นตัวละครในสมัยปัจจุบัน
- ร่วมธรรม มี โชติมันต์ อยู่ในยุคพุทธกาล และตัวละครสำคัญมีโอกาสได้เข้าเฝ้า
พระพุทธเจ้าแต่ไม่มีการบรรยายบทสนทนาระหว่างกัน
- จากวราถึงนภาพร มีวราและนภาพรเป็นตัวละครในยุคปัจจุบัน
- พ่อผมเป็นมหา มีกัตัญญเป็นตัวละครในยุคปัจจุบัน
- วัดคอนบุญ มีพระมหาชวนเป็นตัวละครในยุคปัจจุบัน

อาจกล่าวได้ว่า พัฒนาการของ ตัวละคร ในนวนิยายอิงพุทธศาสนา เริ่มจากตัวละครที่เป็น
บุคคลในพุทธประวัติ เช่น พระสาวก ในเรื่อง ใต้ร่มกาสาวพัสตร์ พระพุทธเจ้า ในเรื่อง พุทธจริยา และ
บุคคลสำคัญในประวัติพุทธศาสนา คือ พระเจ้าอโศก ในเรื่อง จอมจักรพรรดิอโศก และในขณะเดียวกัน
ก็มีตัวละครที่เป็นบุคคลสมมติ ในสมัยหลังพุทธกาล เช่น อัถดนิรัต ในเรื่อง ลุ่มน้ำนันทมา และเป็น
ตัวละครในยุคปัจจุบันของไทย เช่น สันต์ ในเรื่อง อันชนกชนนีรักเจ้า แสน ใจงาม ในนวนิยายเรื่อง
ตะวันออก-ตะวันตก และ พระมหาชวน ในเรื่อง วัดคอนบุญ

2.6 ประเภทของนวนิยายอิงพุทธศาสนา

เมื่อศึกษาเนื้อเรื่องโดยรวมทั้งหมดแล้ว สามารถจะกล่าวได้ว่า นวนิยายอิงพุทธศาสนา
สามารถจัดเป็น 2 ประเภทคือ จัดตามกำหนดเวลาในเนื้อเรื่อง และจัดตามเนื้อหา ดังนี้

2.6.1 จำแนกตามกำหนดเวลาในเนื้อเรื่อง

ในการจัดตามกำหนดเวลา สามารถจัดได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1. **กลุ่มพุทธกาล** คือนวนิยายที่ดำเนินเรื่องอยู่ในสมัยพระพุทธเจ้า อาจจะมีพระพุทธเจ้าเป็นตัวละครร่วมในฐานะที่เป็นตัวละครสำคัญบ้างตัวละครที่เสริมคุณลักษณะของตัวละครอื่นให้เด่นชัดขึ้นบ้าง บางเรื่องอาจจะอยู่ในสมัยพุทธกาลทั้งหมด แต่บางเรื่องอาจจะเริ่มในสมัยพุทธกาลและล่วงเลยไปจนถึงตอนหลังจากการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าแล้ว นวนิยายกลุ่มนี้ได้แก่เรื่องได้ร่มกาสาวพัสตร์ พุทธจริยา ลีลาวดี กองทัพธรรม รัมธรรม และ พระอานนท์พุทธอนุชา

2. **กลุ่มเนื้อเรื่องหลังพุทธกาล** คือนวนิยายที่ดำเนินเรื่องภายหลังการปรินิพพานของพระพุทธเจ้านวนิยายกลุ่มนี้ได้แก่เรื่อง นันทะ-ปชาบดี ลุ่มน้ำนมมหา เขิงผาหิมพานต์ แสงเทียน ชีวิตนี้มีอะไร ภาพจำลองชีวิต และ จอมจักรพรรดิอโศก

3. **กลุ่มเนื้อเรื่องปัจจุบัน** คือนวนิยายที่ดำเนินเรื่องอยู่ในช่วงปัจจุบัน ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เช่น แม่พริ้งผู้ใจบุญ ธรรมธรา หลวงพ่อทองวัดโบสถ์ จากวราถึงนภาพร พ่อผมเป็นมหา และ วัดคอนบุญ หรืออาจจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในประเทศอื่น ตามลักษณะที่เรียกว่า นวนิยายแบบ Exotic ได้แก่ ตะวันออกตะวันตก และ อาทิตย์ขึ้นทางตะวันตก

2.6.2 จำแนกตามเนื้อหา เรื่อง

ในการจำแนกประเภทของนวนิยายอิงพุทธศาสนาตามเนื้อหาสามารถจัดได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่คือ

1. **กลุ่มอิงพุทธประวัติ** เป็นนวนิยายเกี่ยวกับประวัติบุคคลสำคัญในพระพุทธศาสนา ผู้เขียนผูกเรื่องตามพุทธประวัติโดยเอาบุคคลนั้นมาผูกเป็นเรื่องราวตามแบบนวนิยายมีเค้าโครงเรื่องมีการเดินเรื่องมีลำดับเรื่องและองค์ประกอบทางนวนิยายอื่น ๆ เพื่อให้มีรสของการอ่านนวนิยายซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

ก. ประวัติพระพุทธเจ้า

- พุทธจริยา เป็นการผูกเรื่องโดยมีพระพุทธเจ้าเป็นตัวละครสำคัญเริ่มตั้งแต่การปกครองของกษัตริย์แคว้นสาเกตมาจนถึงการประสูติ ตรัสรู้และปรินิพพาน

ข. ประวัติพระสาวก

- พระอานนท์-พุทธอนุชา มีพระอานนท์เป็นตัวละครสำคัญเดินเรื่องจากการเป็นเจ้าชายมาจนถึงการออกบวชและนิพพาน

- ได้ร่ำกาสาวพัสตร์ เป็นเรื่องราวของพระองค์สิมาล เริ่มจากการเป็นมาณพหนุ่มมาอยู่กับอาจารย์ทศปาโมกข์ถูกกลั่นแกล้งจนมาเป็นโจรและมาได้รับการอุปสมบท เรื่องจบลงที่การได้บรรลุธรรม

- สีลาวดี มีพระเวรัตตะถูกกำหนดให้เป็นพระสาวกองค์หนึ่งในสมัยพุทธกาล

ก. ประวัติบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

- จอมจักรพรรดิอโศก แบ่งเป็นภาคหนึ่งและภาคสอง เป็นการผูกเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติของพระเจ้าอโศกมหาราชผู้ถือว่ามีคุณยิ่งใหญ่ในการต่ออายุพระศาสนาแต่ก่อนหน้านั้นพระองค์ทรงมีเรื่องราวชีวิตที่พิสดารมากมาย เรื่องจบลงที่พระเจ้าอโศกทรงหันมาสนพระทัยในพุทธศาสนา ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ในการทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 3 ที่เมืองปาฏลีบุตร

2. กลุ่มนวนิยายรัก แม้ว่านวนิยายอิงพุทธศาสนาส่วนมากจะหลีกเลี่ยงการใช้ความรักฉันทน์หนุ่มสาวเป็นหลักในการเดินเรื่อง ส่วนมากจะเลี่ยงไปเขียนเรื่องอื่นเช่นเรื่องปัญหาสังคมบ้าง เรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์บ้าง อาจจะมีกล่าวถึงก็เพียงบางส่วนและการกล่าวถึงนี้ก็เป็นการชี้โทษของความรักมากกว่าจะยกย่อง นวนิยายรักในนวนิยายอิงพุทธศาสนามีลักษณะที่แตกต่างไปจากนวนิยายทั่วไป เพราะไม่ได้บรรยายถึงความรักที่ซาบซึ้ง ชวนให้หลงใหลไปกับการบรรยาย แต่เป็นไปในแนวที่ว่าความรักนี้มีโทษอยู่ ฉากจบของความรักในนวนิยายอิงพุทธศาสนาส่วนมากจะจบลงที่ความไม่สมหวัง นวนิยายที่จะถือได้ว่าเป็นการบรรยายถึงความรักอย่างลึกซึ้งได้แก่ สีลาวดี ตะวันออกตะวันตก จอมจักรพรรดิอโศก อันชนกชนนีนี้รักเจ้า ภาพจำลองชีวิต และ ชีวิตนี้มีอะไร

3. กลุ่มสะท้อนปัญหาสังคม เป็นนวนิยายที่มีการสะท้อนปัญหาสังคมมีในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ปัญหาส่วนมากมักจะเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวง การรับราชการด้วยความไม่สุจริต ปัญหาความยากจนที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมพุทธศาสนาที่สอนให้คนมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ และสอนให้ประหยัดและอดทนในการประกอบสัมมาชีพ ปัญหาการพนันอันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคม ปัญหาวัยรุ่นที่ไม่สนใจในหลักธรรมคำสอน เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้มีทั้งในช่วงหลังพุทธกาลและในช่วงปัจจุบัน นวนิยายที่สะท้อนปัญหาของสังคมเหล่านี้ได้แก่ อาทิตย์ขึ้นทางตะวันตก ร่มธรรม พ่อผมเป็นมหา จากวราถึงภาพร กองทัพธรรม ลุ่มน้ำนมมหาเชิงผาหิมพานต์ แสงเทียน แม่พริ้งผู้ใจบุญ หลวงพ่อทองวัดโบสถ์ ธรรมธารา และ วัดคอนบุญ

สรุปได้ว่า นวนิยายอิงพุทธศาสนาหมายถึง นวนิยายที่มีเนื้อหาสาระเน้นในเรื่องของการสอนศีลธรรมเพื่อให้ผู้อ่านรับรู้หลักคำสอนอันดีงามของพุทธศาสนา และเกิดขึ้นหลังจากที่ไทยรับเอารูปแบบการเขียนนวนิยายมาจากตะวันตก